

ASPECTE ALE DERIVĂRII CU SUFIXUL *-IȘTE*

CAROLINA POPUȘOI

Institutul de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”, București

carolina_popusoi@yahoo.com

Cuvinte-cheie: *derivare, sufix, origine slavă, valori semantice, accent.*

Keywords: *derivation, suffix, Slavic origin, semantic values, stress.*

1. PRELIMINARII

Sufixul *-iște* (cu varianta fonetică *-âște*)¹ constituie, în cadrul limbilor romanice, o particularitate a românei.

Deși sufixul *-iște* a fost abordat într-o serie de lucrări, există încă destule aspecte care ridică probleme. Unele dintre acestea țin de: identificare (derivat sau împrumut), etimologie, accent etc. Pe lângă aspectele de mai sus, vom discuta și despre originea sufixului, tipul derivatelor raportate la clasa morfologică, baza de derivare, valorile semantice ale afixului, derivatele nume comune, derivatele nume proprii. Analiza va fi însoțită de material factic excerptat din DA, DLR, MDA, DEX, DEXI, DI, DRAM, NDU, Pascu (1916), Sădeanu (1962).

2. ORIGINEA SUFIXULUI *-IȘTE*

Informații despre sorgintea sufixului *-iște* găsim la: Al. Philippide (1894: 152), G. Pascu (1916: 252–253), Densusianu (1929: 252–253), Rosetti (1943: 131), Pașca (1948: 83), Sădeanu (1962: 59), Petrovici (1970: 299, 301–302), precum și în: *Form. Cuv. (XVI–XVIII)* (2007: 146), DTLR^d (2008: 85).

Asupra provenienței sufixului *-iște* nu există niciun dubiu, autorii susținând fără echivoc originea slavă a acestuia. Astfel, sufixul *-iște* a intrat în română prin împrumuturi fie din slava veche, fie din limbile slave vechi (în special, din bulgara veche), fie din limbile slave moderne. Spre exemplu:

brâniște s.f. (At.: 1606 Hasdeu, *Cuvente...*, I) „pădure rară sau parte de pădure cu arbori bătrâni în care este interzisă tăierea lemnelor”; (p. gen.) „pădure”;

¹ V. *comorâște, dârâște, horâște, jârâște, ogorâște, toporâște*².

(înv.) „moșie domnească folosită ca pășune și fâneată”; (pop.) „luncă împrejmuită de arbori”; E²: bg. *braniște*;

*căpiște*¹ s.f. (At.: 1620 Moxa, *Cron.*) (înv.) „templu sau altar dedicat zeităților antice (păgâne)”; „biserica de rit neortodox”; E: v. sl. *kapište*;

*căpiște*² s.f. (At.: 1909 Pamfile, *Joc.*, III) (pop.) „grămadă conică (de mărime variabilă) de fân; căpiță”; E: srb. *kopište*;

găriște s.f. (At.: 1906 Viciu, *Gl. Ardeal*) (reg.) „luncă”; „câmpie”; E: srb. *gariște*;

mîriște s.f. (At.: 1620 Moxa, ap. GCR, I) „teren agricol pe care au rămas, după recoltare, părțile inferioare ale tulpinilor de cereale”; „părțile inferioare ale acestor tulpini, rămase în pământ după recoltare”; E: bg. *meriște*;

nîriște s.f. (At.: 1577 *Psalt. Sch.*) (înv.) „clădire pustiită, ruinată”; E: v. sl. *nyriște* „ruinele unui turn”;

*oiște*¹/ *hóiște* s.f. (At.: 1802 Iorga, *St. doc.*, XII) „bară lungă de lemn fixată în crucea carului, căruței, trăsurii, care separă animalele înhămate”; (reg.) „parte componentă a morii de vânt cu ajutorul căreia aceasta se rotește pentru a o aduce cu aripile în poziție potrivită, spre a fi acționate de vânt”; (reg.) „prăjină pe care se întind hainele”; E: bg. *oiște*;

*orliște*³/ *urliște* s.f. (At.: Pamfile, *Agric. Rom.*) (reg.) „loc necultivat, lăsat în paragină (după ce s-a strâns recolta)”; (reg.; fig.) „casă pustie și ruinată”; E: bg., srb. *orliște*;

pâjiște s.f. (At.: <1500–1510> *Psalt. Hur.*) „teren acoperit cu vegetație ierboasă perenă, mărunță și deasă, folosită ca nutreț”; E: v. sl. *pašište*;

păpriște/ *pópriște* s.f. (At.: 1643 Varlaam, *Cazania...*) (înv., reg.) „unitate de măsură pentru lungime, egală cu aproximativ 200 m”; „întindere de teren cât se poate cuprinde cu privirea”; „perioadă de timp; durată”; E: v. sl. *pŭprište*, *poprište*;

stániște/ *stáiște* s.f. (At.: cca 1650 *Dict. val.-lat.*) (pop.) „loc răcoros, umbros, unde se odihnesc vitele vara, în timpul căldurilor de la amiază”; „cireadă sau turmă de vite ori de porci”; E: v. sl. *staniște*;

tóriște/ *stóriște*/ *táriște*/ *túriște*/ *túliște*/ *tórâște*/ *tóviște* s.f. (At.: 1825 LB) (reg.) „loc de odihnă al oilor și al vacilor în timpul amiezii, al nopții și al iernii”; E: bg. *toriște*, *toviște*;

viéliște/ *véliște*/ *víliște*/ *văliște*/ *hăliște*/ *héliște*/ *híliște*/ *híriște* s.f. (At.: 1847 *Foaie pentru minte...*) (reg.) „loc deschis, expus vântului”; „suflare (puternică) a vântului”; „loc pustiu”; „(în forma *hăliște*) loc părăsit”; E: v. sl. **viéliște*, cf. v. sl. *vielica* „furtună”.

² Etimologiile din această lucrare (atât ale împrumuturilor, cât și ale derivatelor pe teren românesc) sunt preluate din dicționarele menționate mai sus și din DELR. Cât despre etimoanele lexemelor slave, am folosit următoarele dicționare: Семенов, *Старобългарски речник*, *Старославянский словарь*, dar și CADE, Scriban, DRAM.

³ În CADE, la Scriban, Ciorănescu, lexemul are accentul pe *ó* (v. *órliște*), ca în limbile de împrumut.

În dicționarele consultate, am întâlnit peste 30 de împrumuturi slave. Numărul acestora s-ar putea, însă, să fie mai mare, deoarece se mai găsesc în jur de 20 de lexeme cu etimologie necunoscută. Primele împrumuturi din limbile slave sunt înregistrate chiar înainte de secolul al XVI-lea. În general, împrumuturile în discuție reprezintă lexeme derivate și în limbile slave, fiind, deci, elemente lexicale analizabile în aceste idiomuri. În continuare, vom prezenta unele dintre astfel de împrumuturi, unde am reușit să dăm etimologia lor în limbile de împrumut. Spre exemplu:

bóişte/ zbóişte s.f. (At.: 1502 DELR, I) (reg.) „loc de luptă”; (reg.) „locul unde zburdă sau se împerechează boii, lupii”; (iht.) „locul unde se bat (se împerechează) peștii”; (iht.) „proces de depunere și fecundare a icrelor”; (iht.) „perioada de rut a peștilor; bătaia peștelui”; (reg.; iht.) „verdete (*Phoxinus laevis*)”; E: v. sl. *bojšte*, bg. *boişte*, srb. *bojšte* „loc de luptă” < v. sl., bg., srb. *boj* „luptă” + *-iște*;

bórişte¹ s.f. (At.: 1906 Viciu, *Gl. Ardeal*) (reg.) „loc (îngrădit) în câmp pentru vite”; E: bg. *oborişte* „împrejmuire” < bg., srb. *(o)bor* „obor” + *-iște*;

dubişte s.f. (At.: 2015 DRAM) (reg.) „pădure de stejari”; E: ucr. *dubişte* „loc cu stejari” < v. sl. *dŭbŭ* „stejar” + *-iște*;

dvórişte/ vórişte s.f. (At.: 1495 Surete...) (înv.) „curte”; E: slv., bg. *dvorişte* „curte” < v. sl. *dvorŭ* „curte” + *-iște*;

grădişte/ grádişte/ ográdişte s.f. (At.: <1678–1689> Danovici, *Cronog.*, I) (înv., reg.) „loc al unei cetăți vechi sau al unei locuințe preistorice”; (geogr.) „ridicătură (alungită) de pământ formată în lunca unui râu ca urmare a eroziunii; grind”; (reg.) „gard, îngrăditură”; (reg.) „gard din lemn ce împrejmuește prispa casei”; E: v. sl., bg. *(o)gradişte* „întăritură, fortăreață, cetate” < v. sl. *(o)gradŭ* „îngrăditură” + *-iște*;

grobîşte⁴ s.f. (At.: 1923 Bucuța, *Rom. Vidin*) (înv., reg.) „cimitir”; E: bg. *grobîşte* „cimitir” < v. sl. *grobŭ* „mormânt” + *-iște*;

gunoişte⁵ s.f. (At.: 1577 Coresi, *Psalt.*) „grămadă de gunoi”; „loc unde se strâng gunoaiele”; „loc unde se adună gunoiul care va fi folosit ca îngrășământ”; „teren agricol îmbogățit cu îngrășământ organic”; E: v. sl., bg., srb. *gnoişte* „grămadă de gunoi” < v. sl. *gnoŭ* „gunoi” + *-iște*;

jărtvişte s.f. (At.: 1686 Dosoftei, *Viața svinț.*, III) (înv.) „jertvelnic, altar”; „jertfă, ofrandă”; E: v. sl. *žrtvişte* „jertvelnic”; „jertfă” < v. sl. *žrŭtva* „jertfă” + *-iște*;

izbélişte⁶ s.f. (At.: <1717–1723> Cantemir, *Hron.*) (pop.) „loc expus vântului, intemperiilor”; „loc pustiu”; „loc părăsit”; (fig.) „situație primejdioasă”; E: v. sl. **izvĕlište* < v. sl. *iz-* + v. sl. *vĕlište* „loc expus vântului”;

⁴ În CADE, la Scriban, Ciorănescu, lexemul are accentul pe *ó* (v. *gróbişte*), ca în limba de împrumut.

⁵ Dicționarele mai vechi (v. Scriban) dau accentul pe *ó* (v. *gunóişte*), ca în limbile de împrumut. Această pronunție se întâlnește și în graiul din Basarabia, unde s-a conservat un limbaj mai arhaic, fiind, deci, mai apropiată de pronunția de la origine.

⁶ Dicționarele actuale consideră lexemul *izbélişte* drept derivat din *izbeală* + *-iște* sau din *izbi* + *-elişte*. Noi împărtășim însă opinia lui Scriban și îl considerăm împrumut, datorită contiguității semantice dintre lexemele din cele două limbi.

lóviște s.f. (At.: 1682 Dosoftei, *Viața svinț.*, I) (înv.) „apă în care există pești”; „vâltoare”; (înv.) „ținut mlăștinos”; (reg.) „ținut accidentat, acoperit de păduri, cu mult vânat”; (reg.; fig.) „tulburare”; (reg.; fig.) „dezordine”; E: v. sl. *lovište* „loc de vânatoare ori de pescuit” < v. sl. *loviti* „a prinde; a pescui” + *-iște*;

prihódiște s.f. (At.: 1645 Herodot, *Ist.*) (înv.) „drum, potecă”, „trecătoare”; E: v. sl. *prohodište* „trecătoare” < v. sl. *prohod* „trecătoare” + *-iște*;

pristániște s.f. (At.: <1563–1583> *Cod. Vor.*) (înv., reg.) „port”; „loc de refugiu (la țărmul unei apei)”; E: v. sl. *pristanište* „loc de refugiu; adăpost” < v. sl. *pristanī* „loc de refugiu” + *-iște*;

séliște/ síliște s.f. (At.: 1537 *Bul. Com. Ist.*, V) (înv., reg.) „loc pe care fusese așezat un sat”; (reg.) „loc necultivat, bun pentru cultura cerealelor”; (reg.) „miriște”; (reg.) „pășune”; E: v. sl. *selište* „loc unde este o așezare umană” < v. sl. *selo* „loc unde este o așezare umană; sat” + *-iște*;

sóliște s.f. (At.: 2015 DRAM) (reg.) „teren sărat”; E: ucr., bg. *solishče/ solište* „teren sărat” < ucr., bg. *solī* „sare” + *-iște*;

*toporíște/ toporáște*¹ s.f. (At.: 1509, ap. Mihăilă (2002) (reg.) „coadă de coasă, de topor, de secure”; E: v. sl., bg. *toporište* „topor mare” < v. sl. *toporū* „topor” + *-iște*;

zbóriște/ zvóriște s.f. (At.: <1563–1583> *Cod. Vor.*) (înv.) „adunare, întâlnire”; „loc de adunare”; „piață publică”; E: v. sl. *s(ŭ)borište*, srb., bg. *zborište* „adunare, întâlnire” < v. sl. *sŭborū* „adunare, întâlnire”; „loc de adunare” + *-iște*.

După cum vedem, împrumuturile, de regulă, nu au accentul pe secvența finală *-iște*, acest aspect fiind o particularitate preluată din limbile de împrumut. Fac excepție câteva lexeme împrumutate: *dubíște*, *grobíște*, *gunoíște*, *orlíște*, *toporíște*¹, unde această caracteristică nu s-a păstrat (v. dicționarele recente). Probleme de pronunție vom întâlni în continuare și la derivatele românești cu sufixul *-iște*.

3. DERIVATE ROMÂNEȘTI CU SUFIXUL *-IȘTE*

Excerptând material faptic din dicționarele utilizate, am întâlnit peste 160 de formații cu sufixul *-iște*. Numărul acestora, ca și al împrumuturilor, s-ar putea să fie mai mare, dată fiind etimologia necunoscută la o seamă de lexeme cu secvența finală în *-iște*.

În limba română, sufixul *-iște* participă, exclusiv, la formarea substantivelor feminine, având pluralul în *-iști*.

Atestările din DA, DLR, MDA, TDRG dovedesc că primele derivate românești cu sufixul *-iște* au apărut pe la sfârșitul secolului al XVI-lea. Pentru această perioadă, am găsit doar un singur derivat nume comun⁷: *hrániște/ hăráníște* s.f. (At.: 1591 Hasdeu, *Cuvente...*, I) (înv., reg.) „hrană”; „întreținere”; E: *h(ă)rană* + *-iște*.

⁷ „Sufixul este slab productiv în sec. al XVI-lea”. V. *Form. Cuv. (XVI–XVIII)* (2007: 147).

Pentru secolul al XVII-lea, amintim:

alergăriște s.f. (At.: 1686 Dosoftei, *Viața svinț.*, III) (înv.) „alergare”; „hipism”; „hipodrom”; E: *alergare* + *-iște*;

cinsteliște s.f. (At.: 1683 Dosoftei, *Viața svinț.*, II) (înv.) „statuie”; „idol”; E: *cinsteală* + *-iște*;

glodiște s.f. (At.: 1682 Dosoftei, *Viața svinț.*, I) (înv., reg.) „cantitate mare de noroi; noroi mare”; „loc cu mult glod”; E: *glod* + *-iște*;

jăriște/ jăriște/ jəriște/ jârâște s.f. (At.: 1682 Dosoftei, *Viața svinț.*, I) (înv., reg.) „jar”; „foc”; (reg.) „vatră”; (reg.) „loc pârjolit, pustiit”; (fig.) „arșiță”; E: *jar* + *-iște*;

líniște s.f. (At.: 1643 Varlaam, *Cazania*) „lipsă de zgomot; tăcere; calm, acalmie”; „stare (sufletească) lipsită de zbucium, de frământări; tihnă, pace”; E: *lin* + *-iște*;

méiște s.f. (At.: cca 1650 *Dict. val.-lat.*) „teren cultivat cu mei”; E: *mei* + *-iște*;

pribégiște s.f. (At.: 1645 Herodot, *Ist.*) (înv.) „adăpost; fortificație”; E: *pribegie* + *-iște*;

prigóriște s.f. (At.: 1691 Greceanu, *Mărgărit.*) (înv.) „caniculă”, „arșiță, dogoare”; E: *prigori* + *-iște*;

privéliște/ priveáliște/ prāviriște s.f. (At.: 1682 Dosoftei, *Viața svinț.*, I) „tablou din natură, peisaj”; „aspect, fapt etc. (interesant, neobișnuit etc.) care se înfățișează înaintea ochilor”; E: *priveală* + *-iște*;

trúpiște s.f. (At.: 1682 Dosoftei, *Viața svinț.*, I) (înv.) „chip cioplit; idol”; E: *trup* + *-iște*;

zăcăřiște s.f. (At.: 1682 Dosoftei, *Viața svinț.*, I) (înv.) „loc pe care zace cineva (mort)”; E: *zăcări* + *-iște* etc.

Pentru secolul al XVIII-lea, menționăm:

ardíște s.f. (At.: 1748 Hasdeu, *Etym.*) (reg.) „pădure arsă (în parte) de foc”; E: *arde* + *-iște*;

cótiște s.f. (1755 Iorga, *St. doc.*, IV) (înv.) „cătun”; E: *cot* (var. a lui *cut*) „cătun” + *-iște*;

húriște¹ s.f. (At.: <1780–1801> Micu, *Dict. val.-lat.*) (înv.) „prostituată”; E: *hurie* „femeie foarte frumoasă” + *-iște*;

măsóriște/ măsúriște/ mesóriște (At.: 1742 *St. și doc.*, VI) (înv., reg.) „măsurare”; „măsurătoare”; E: *măsura* + *-iște*;

móiște/ móliște² s.f. (At.: 1774 *St. și doc.*, XIII) (reg.) „timp mai călduros și umed, care urmează iarna după o perioadă de îngheț; vreme moale; moină”; „loc apăsător; pământ moale”; „bucată de pământ cultivată sau cultivabilă; ogor”; (anat.) „tâmplă”; E: *moale* + *-iște*;

orzíște s.f. (At.: 1715 *Uricariul...*, XVII) (reg.) „teren cultivat cu orz; orzărie”; E: *orz* + *-iște* etc.

Pentru secolele al XIX-lea – al XX-lea, prezentăm:

- aluniște* s.f. „pădurice sau desiș de alun; aluniș”; E: *alun* + *-iște*;
ariniște/ aniniște s.f. „pădurice sau desiș de arini; ariniș”; E: *arin* + *-iște*;
barabóiște s.f. (înv., reg.) „teren cultivat cu cartofi; barabuliște”; E: *baraboi* + *-iște*;
bóliște s.f. (reg.) „boală molipsitoare”; „epidemie”; E: *boală* + *-iște*;
căprăriște s.f. (reg.) „adăpost acoperit pentru oi, capre; căprărie”, „loc unde trăiesc multe căprioare”; E: *căprărie* „staul de capre” + *-iște*;
cireșiște/ cirîște s.f. (reg.) „teren plantat cu cireși; cireșărie”; E: *cireș* + *-iște*;
corniște s.f. „pădure sau desiș de corni”; „loc unde cresc corni”; E: *corn* + *-iște*;
cuibîște s.f. (reg.) „vâlcea în formă de cuib”; E: *cuib* + *-iște*;
dosîște s.f. (reg.) „loc dosnic”; „latura de nord a unui deal”; „latura care nu se vede a unui deal”; E: *dos* + *-iște*;
frăsinîște/ frăsânîște/ frăsăniște s.f. „pădure sau desiș de frasin; frăsinet”; E: *frasin* + *-iște*;
goruniște/ goroniște s.f. „pădure sau desiș de goruni; goruniș”; „mulțime de goruni”; E: *gorun* + *-iște*;
grâiște s.f. (reg.) „loc cultivat cu grâu”; „plantație de grâu”; E: *grâu* + *-iște*;
împărțăliște / împărtăliște s.f. (înv., reg.) „împărțire”; E: *împărțea* + *-iște*;
lupiște s.f. (reg.) „loc unde stau sau se adăpostesc lupii”; „groapă adâncă, deasupra căreia se puna o leasă (cu momeală), pentru vânarea lupilor”; E: *lup* + *-iște*;
măzăriște s.f. (reg.) „teren cultivat cu mazăre”; E: *mazăre* + *-iște*;
ogorîște/ ogorăște s.f. (reg.) „teren cultivat sau cultivabil”; „prima arătură care se face înaintea lucrărilor de însămânțare”; E: *ogor* + *-iște*;
pahuîște s.f. (reg.) „pădure tânără”; „copaci tineri, drepti și înalți”; E: *păhui* „pădure tânără” + *-iște*;
păpiște s.f. (reg.) „om lacom”; E: *papă* „mâncare” + *-iște*.
pepeniște/ pepiniște s.f. (pop.) „teren cultivat cu pepeni”; E: *pepene* + *-iște*;
plăiște s.f. (reg.) „plai”; „poiană”; E: *plai* + *-iște*;
poledîște s.f. (reg.) „polei”; E: *poled(iță)* + *-iște*;
răpiîște s.f. (reg.) „teren cultivat cu rapiță”; E: *rapiță* + *-iște*;
stăuliște/ stăuriște/ staorîște s.f. „loc unde a fost odată o stână”; E: *staul* + *-iște*;
zmeuriște (pop.) „teren pe care crește spontan sau se cultivă zmeură; zmeuriș, zmeuret”; E: *zmeur* + *-iște* etc.

După cum se poate observa, cele mai multe derivate cu sufixul *-iște* s-au format în secolele al XIX-lea – al XX-lea. Lexemele în discuție reprezintă, cu precădere, elemente din registrul popular și regional. În aceste sfere stilistice și în aceste perioade, „este fără îndoială sufixul care se bucură de o răspândire și de o frecvență din ce în ce mai mare” (Pașca 1948: 82).

Cât despre locul sufixului *-iște* în procesul de îmbogățire actuală a limbii, constatăm că afixul nu mai prezintă niciun rol. Astfel, dicționarele și inventarele recente (cum ar fi: DCR³, ICSO, Croitor (2020), MDCRA) nu înregistrează niciun derivat cu sufixul discutat.

Pe lângă derivatele substantive comune, se întâlnesc destul de multe derivate nume proprii. Cele mai multe substantive proprii fac parte din rândul toponimelor și al antroponimelor.

Spre deosebire de numele comune, care sunt atestate pentru prima dată pe la sfârșitul secolului al XVI-lea, substantivele proprii sunt înregistrate ceva mai devreme. V.: *Secăriște* (1528), *Măzăriște* (1550), *Cânepiște* (1582) (Nestorescu 2006: 55).

În lucrările consultate, marea parte a astfel de nume proprii apar neaccentuate. În uz însă, majoritatea lor au accentul pe rădăcina cuvântului. Întrucât foarte multe dintre aceste nume proprii s-au format în limba veche, unde accentul în derivatele nume comune cu sufixul analizat cade, cu precădere, pe rădăcina cuvântului, și derivatele nume proprii au, deci, această particularitate de accentuare. Spre exemplu:

(top.) *Bérliște* „comună în județul Caraș-Severin”; E: *borlă* „loc de întâlnire a două văi” + *-iște*;

(top.) *Călîniște* „pârâu în județul Vlaşca”; „subdiviziune teritorială în județul Vlaşca”; E: *călin* + *-iște*;

(antrop.) *Léniște*; E: *lene* + *-iște*;

(antrop.) *Órbiște/ Óbriște*; E: *orb* + *-iște*;

(antrop.) *Răciște*; E: *rac* + *-iște*;

(antrop.) *Údriște*; E: *Udrea* + *-iște*;

(antrop.) *Văliște*; E: *vale* + *-iște* etc.

Foarte multe nume proprii au la origine omonimul nume comun. Spre exemplu:

(top.) *Bóbiște* „vâlcea în Lăpușul Românesc”; cf. n. com. *bobiște* < *bob* + *-iște*;

(top.) *Căprăriște* „deal în Bogdan-Vodă, Botiza”; cf. n. com. *căprăriște* < *căprărie* + *-iște*;

(top.) *Cânepiște* „numele unui sit arheologic”; cf. n. com. *cânepiște* < *cânepă* + *-iște*;

(top.) *Gărliște* „teren mlăștinos în Ungureni”; cf. n. com. *gărliște* < *gârlă* + *-iște*;

(top.) *Măeriște* „comună în județul Sălaj”; cf. n. com. *măieriște* < *maier* „proprietar, fermier” + *-iște*;

(top.) *Măzăriște* „numele unui sit arheologic”; cf. n. com. *măzăriște* < *mazăre* + *-iște*;

(top.) *Secăriște* „numele unui sit arheologic”; cf. n. com. *secăriște* < *secară* + *-iște* etc.

Numele proprii derivate cu sufixul *-iște* sunt destul de reprezentative în secolele al XVI-lea – al XX-lea.

4. BAZA DE DERIVARE A CUVINTELOR FORMATE CU SUFIXUL *-IȘTE*

În limba română, lexemele organizate cu sufixul *-iște* au ca bază de derivare substantive, verbe și adjective.

a) Bază de derivare substantivală:

- barabúliște* s.f. (reg.) „teren cultivat cu barabule”; E: *barabulă* „cartof” + *-iște*;
boáriște s.f. (reg.) „coastele dealurilor pe care pasc vitele mari”; „teren comun de pășune”; E: *boar* + *-iște*;
bobíște s.f. (reg.) „teren cultivat cu bob”; „plantație de bob”; E: *bob* + *-iște*;
*bouríște/ boríște*² s.f. „loc unde stau vitele vara, afară, pe câmp”; E: *bour* + *-iște*;
*brădíște/ bradiște*⁸ s.f. „pădure de brazi; brădet, brădiș”; E: *brad* + *-iște*;
buruieniște s.f. „loc plin cu mărăcini, cu arbuști spinoși etc.”; „desiș greu de străbătut”; E: *buruiănă* + *-iște*;
cápiște s.f. (pop.) „căpetenie”; E: *cap* + *-iște*;
cărbunăriște s.f. (reg.) „loc unde se producea cărbune de lemn; cărbunărie”; E: *cărbunărie* + *-iște*;
căstăniște s.f. „loc plin de coji de castane”; E: *castană* + *-iște*;
cătúniște s.f. „loc unde a fost sat”; E: *cătun* + *-iște*;
cânepíște/ cânipíște/ cânechíște/ cânichíște s.f. „teren cultivat cu cânepă; cânepărie”; „plantație de cânepă”; E: *cânepă* + *-iște*;
cășiríște s.f. (reg.) „loc unde a fost o stână”; E: *cășăr(ie)* „stână” + *-iște*;
ciocăláiște/ ciocălăiște/ ciocălăiște/ ciucălăiște s.f. (reg.) „teren cultivat cu porumb”; „plantație de porumb”; „teren pe care au rămas cocenii de porumb în pământ”; E: *ciocălău* + *-iște*;
ciocăniște s.f. (reg.) „teren cultivat cu porumb”; „plantație de porumb”; „loc pe care au rămas cocenii de porumb în pământ”; E: *ciocan* „știulete de porumb” + *-iște*;
coceníște s.f. (reg.) „loc pe care au rămas cocenii de porumb în pământ”; E: *cocean* + *-iște*;
comoráște s.f. (reg.) „loc unde s-a găsit sau unde se află îngropată o comoară”; E: *comoară* + *-iște*;
coroníște s.f. (reg.; bot.) „plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori albe sau roșietice, folosită ca nutreț (*Coronilla varia*)”; E: *coro(a)nă* + *-iște*;
cosíriște/ cosóriște s.f. (reg.) „loc care a fost cosit”; „coada coasei”; E: *cosire* + *-iște*;
crumpeníște/ crumpiniște/ crumperíște/ crumpiríște/ crumpeiște s.f. (reg.) „loc cultivat cu cartofi”; „plantație de cartofi”; E: *crumpen* „cartof” + *-iște*;
cucuruzíște s.f. (reg.) „loc cultivat cu porumb”; „plantație de porumb”; „loc pe care au rămas cocenii de porumb în pământ”; E: *cucuruz* + *-iște*;

⁸ În DI, DTLR^d (2008: 95, 188) și la Pașca (1948: 70), accentul este pus pe rădăcina cuvântului (*brădíște/ brádiște*).

- cuptoriște* s.f. (înv.) „loc unde se află un cuptor”; (reg.) „casă acoperită, dar cu pereții netencuiți încă”; E: *cuptor* + *-iște*;
- curechiște* s.f. (reg.) „loc cultivat cu varză”; „plantație de varză”; E: *curechi* + *-iște*;
- curpeniște* s.f. „mulțime de curpeni; curpănărie”; E: *curpen* + *-iște*;
- cuțuriște* s.f. (reg.) „femeie care înșală”; „femeie care chiulește”; E: *cuțurie* + *-iște*;
- dârâște* s.f. (reg.) „brazdă în urma plugului”; E: *dâră* + *-iște*;
- fasoliște* s.f. (reg.) „loc plantat cu fasole; fasolărie”; (fig.; rar) „nazuri”; E: *fasole* + *-iște*;
- făgiște/ fagiște* s.f. (reg.) „pădure sau desiș de fag; făget”; E: *fag* + *-iște*;
- făuriște* s.f. (reg.) „atelierul fierarului; fierărie”; E: *faur* + *-iște*;
- fâniște* s.f. (reg.) „loc de pe care s-a cosit fânul”; E: *fân* + *-iște*;
- firiște* s.f. (reg.) „soi, sort, specie”; E: *fire* + *-iște*;
- gârlîște* s.f. (reg.) „loc unde un râu se bifurcă în gârle mici”; E: *gârlă* + *-iște*;
- grâniște* s.f. (reg.) „loc cultivat cu grâu”; „plantație de grâu”; E: *grâne* + *-iște*;
- grópiște* s.f. (reg.) „cimitir”; E: *groapă* + *-iște*;
- grúmbiște/ grúmiște* s.f. (reg.) „loc cultivat cu cartofi”; „plantație de cartofi”; E: *grumbă* „cartof” + *-iște*;
- hăbdîște/ habdîște* s.f. (reg.) „șezătoare; priveghi”; E: **habdă* (var. lui *habă* „șezătoare; priveghi”) + *-iște*;
- horîște/ horăște* s.f. (reg.) „rotocol mare de fân, adunat din poloage ori risipit din căpițe ca să se usuce”; „loc pe care se face un rotocol mare de fân adunat din poloage sau loc unde se risipesc acestea”; E: *horă* + *-iște*;
- hurubîște* s.f. (reg.) „dărăpănătură”; „sandrama”; „chichineată”; E: *hurubă* „casă primitivă cu acoperișul de pământ” + *-iște*;
- îniște/ inichiște* s.f. „loc cultivat cu în”; „plantație de în”; E: *în* + *-iște*;
- jîriște* s.f. (reg.) „pădure în care predomină fagul”; „loc (dintr-o pădure) cu mult jir”; E: *jir* „fructul fagului” + *-iște*;
- luheriște* s.f. (reg.) „teren cultivat cu trifoi; trifoiște”; E: *luher* „trifoi” + *-iște*;
- luțerniște* s.f. (reg.) „loc cultivat cu lucernă”; „plantație de lucernă”; E: *luțernă* + *-iște*;
- măierîște/ maierîște* s.f. (reg.) „locuințe și acareturi care se află la locurile de plugărit”; „fermă”; „loc îngrădit sau construcții în care se păstrează temporar recolta, uneltele de plugărie”; „clădirile din curtea unui mare proprietar”; E: *maier* „mică gospodărie (țărănească) sau grădină la marginea unui oraș (sădesc)”; „proprietar, fermier” + *-iște*;
- mălăiște* s.f. (reg.) „loc cultivat cu porumb”; „plantație de porumb”; „loc pe care a fost cultivat porumb și pe care au rămas cotoarele după tăierea plantelor”; (reg.; bot.) „barba-ursului (*Equisetum arvense*)”; E: *mălai* + *-iște*;
- măliște* s.f. (reg.) „depunere de mîl”; „loc în care s-a depus mîl”; „nămol”; E: *mîl* + *-iște*;

meriziște/ mereziște s.f. (reg.) „loc de odihnă în câmp, în amiaza de vară, pentru oi sau vite”; E: *meriză* „loc unde se odihnesc vitele vara, la câmp, în timpul amiezii sau noaptea” + *-iște*;

mestecăniște s.f. (reg.) „pădure sau desiș de mesteceni”; „grup de mesteceni”; E: *mesteacăn* + *-iște*;

*móliște*¹ s.f. (reg.) „culcuș pe care și-l fac moliile în faguri”; E: *molie* + *-iște*;

muhoríște s.f. (reg.) „loc pe care crește muhor”; E: *muhor* + *-iște*;

mulgăriște s.f. (reg.) „loc în care se mulg oile”; E: *mulgară* „oaie mulgătoare” + *-iște*;

năpiște s.f. (reg.) „loc cultivat cu nap”; „plantație de nap”; E: *nap* + *-iște*;

nisipíște/ nășăpiște/ nășăpiște s.f. „aluvione depusă pe fundul apelor stătătoare, formată dintr-un strat subțire de măr acoperit cu nisip”; (pop.) „întindere acoperită cu nisip”; (pop.) „nisip îngrămădit într-un loc”; E: *nisip* + *-iște*;

nóriște/ nouríște s.f. (reg.) „cer înnorat”; „atmosferă care prevestește ploaie”; E: *nor* + *-iște*;

nucăriște/ nucaríște s.f. (reg.) „livadă de nuci; nucet”; E: *nucărie* + *-iște*;

nuciște s.f. (reg.) „livadă de nuci; nucet”; E: *nuc* + *-iște*;

*oiște*² s.f. (reg.) „loc unde pasc oile”; E: *oaie* + *-iște*;

oloíște/ uloiște s.f. (reg.) „teasc de ulei”; E: *oloi* „ulei” + *-iște*;

otăviște s.f. (inv., reg.) „loc pe care crește otavă”; E: *otavă* + *-iște*;

ovăziște/ oveziște s.f. (reg.) „loc cultivat cu ovăz”; „plantație de ovăz”; „miriște de ovăz”; E: *ovăz* + *-iște*;

păduríște s.f. (rar; hip.) „pădure (rară)”; E: *pădure* + *-iște*;

păiște/ páiște s.f. (inv., reg.) „mulțime de paie care se află neadunate pe câmp”; (inv., reg.) „loc îngrădit în care se păstrează paiele”; (reg.) „fire de in sau de cânepă subțiri, galbene, care rămân după cules; păiș”; E: *pai* + *-iște*;

păltiniște s.f. (reg.) „pădure sau desiș de paltini; păltiniș”; E: *paltin* + *-iște*;

păpuríște s.f. „loc unde crește papură; desiș de papură; păpuriș”; E: *papură* + *-iște*;

păpușoiște/ păpășoiște/ păpșoiște/ popșoiște/ popușoiște s.f. (reg.) „teren cultivat cu porumb; porumbiște”; E: *păpușoi* + *-iște*;

picióciște s.f. (reg.) „loc cultivat cu cartofi”; E: *picioc* „cartof” + *-iște*;

pieiște s.f. (reg.) „pieire”; „pustiire”; „prăpăd”; E: *pie(ire)* + *-iște*;

píniște s. f. (reg.) „pădure sau desiș de pin”; E: *pin* + *-iște*;

plopíște s.f. „pădure sau desiș de plop; plopărie”; E: *plop* + *-iște*;

pómiște s.f. (reg.) „mulțime de pomi”; E: *pom* + *-iște*;

porumbăriște s.f. (reg.) „coteț pentru porumbei; porumbărie”; E: *porumbar* + *-iște*;

porumbíște/ porámbiște s.f. „loc cultivat cu porumb”; „plantație de porumb”; „loc de pe care s-a cules porumbul și care se poate folosi ca pășune; miriște”; E: *porumb* + *-iște*;

pruníște s.f. „livadă de pruni; prunet”; E: *prun* + *-iște*;

púişte s.f. (reg.) „loc de pe care s-a cules porumbul”; E: *pui* „vlăstar care răsare pe lângă tulpina porumbului” + *-iște*;

pumnórişte s.f. (reg.) „ridicătură de zid la o casă țărănească pe care este așezată vatra sau soba”; E: *pumnor* „vatră” + *-iște*;

răchîşte s.f. (rar) „loc unde cresc (multe) răchite”; „mulțime de răchite”; E: *răchi(tă)* + *-iște*;

răgálişte s.f. (reg.) „loc cu multe rădăcini ieșite la suprafață”; E: *răgălie* „desiș de rădăcini ieșite din malul apelor curgătoare” + *-iște*;

rămurîşte s.f. (rar) „totalitate a ramurilor unui copac; rămuriș”; E: *ramură* + *-iște*;

răpiîşte s.f. (reg.) „loc cultivat cu rapiță”; „plantație de rapiță”; E: *rapiță* + *-iște*;

rogozişte/ rogogîşte s.f. (reg.) „loc unde crește mult rogoz; rogoziș”; E: *rogoz* + *-iște*;

róişte s.f. „plecare în roi a albinelor din stup, pentru a întemeia o nouă familie; roire”; (reg.; bot.) „roiniță (*Melissa officinalis*)”; E: *roi* „grup compact de albine, ieșite din stup împreună cu matca lor în căutarea unui adăpost nou” + *-iște*;

rovinîşte s.f. (reg.) „loc mlăștinos; rovinîș”; „loc râpos; rovinîș”; E: *rovină* + *-iște*;

rugîşte s.f. (reg.) „loc unde cresc măracini”; „mulțime de măracini”; E: *rug* „măracine” + *-iște*;

salcâmişte s.f. (rar) „loc unde cresc (mulți) salcâmi; salcâmiș”; „mulțime de salcâmi; salcâmiș”; E: *salcâm* + *-iște*;

salcíşte/ sâlcîişte s.f. (rar) „loc unde cresc (multe) sâlcii”; „mulțime de sâlcii”; E: *salcie* + *-iște*;

sâhlîşte s.f. (reg.) „pădure deasă de copaci tineri; sihlă”; E: *sâhlă* „desiș într-o pădure” + *-iște*;

secărîşte/ sâcărîşte s.f. „loc cultivat cu secară”; „plantație de secară”; „miriște de secară”; (în forma *sâcărîşte*) „pământ slab, bun numai pentru culturi de secară”; E: *secară* + *-iște*;

*semenişte*¹ s.f. (reg.) „semn; indiciu”; E: *semn* + *-iște*;

sorîşte s.f. (înv., reg.) „loc așezat în bătaia soarelui”; (reg.) „parte a unui deal sau a unui munte care se află în bătaia soarelui”; (reg.) „arșiță de soare”; E: *soare* + *-iște*;

stăvărîşte s.f. (reg.) „herghelie de cai”; „loc unde stau noaptea vitele”; E: *stăvar* „armăsar” + *-iște*;

stânîşte s.f. (reg.) „loc unde a fost odată o stână”; „locul unde ciobanii închid oile noaptea, cu scopul de a îngrășa pământul”; E: *stână* + *-iște*;

stejărîşte/ stejarâşte/ stejerîşte s.f. (pop.) „pădurice sau desiș de stejari; stejăriș”; E: *stejar* + *-iște*;

târgoliște s.f. (reg.) „loc bătătorit care se formează în urma opririi unui convoi de care sau căruțe”; E⁹: *târcol* (var. **târgol*) „loc îngrădit lângă casă sau în câmp unde se țin vitele și oile” + *-iște*;

târlîște s.f. (reg.) „loc unde a fost o târlă”; E: *târlă* „stână” + *-iște*;

tenchiște/ tunchiște s.f. (reg.) „loc cultivat cu porumb”; „plantație de porumb; porumbiște”; „nutreț pentru vite compus din tulpini de porumb, cu frunze, fără știuleți”; E: *tenchi* „porumb” + *-iște*;

trifoiște/ trafoiște s.f. „loc cultivat cu trifoi”; „plantație de trifoi”; (bot.) „plantă erbacee cu frunzele compuse din trei foliole, cu flori roz, folosită în medicină ca tonic, febrifug și antiscorbutic (*Menyanthes trifoliata*)”; E: *trifoi* + *-iște*;

tufăriște s.f. „pădure sau desiș de aluni; aluniș”; E¹⁰: *tufar* + *-iște*;

tufiște s.f. (reg.) „pădure sau desiș de aluni; aluniș”; E: *tufă* + *-iște*;

tuleiște s.f. (reg.) „loc cultivat cu porumb”; „plantație de porumb; porumbiște”; „loc pe care, după recoltarea porumbului, au rămas tuleii plantelor”; E: *tuleu* + *-iște*;

tulujîște s.f. (reg.) „loc cultivat cu porumb; porumbiște”; „loc de pe care s-au tăiat tuleii de porumb”; E: *tuluj* „tuleu de porumb” + *-iște*.

tutunîște s.f. (reg.) „teren pe care se cultivă tutun; tutunărie”; E: *tutun* + *-iște*;

udeliște s.f. (reg.) „umiditate”; „loc plin de apă; udeală”; E: *udeală* + *-iște*;

ulmiște s.f. (reg.) „pădure sau desiș de ulmi; ulmet”; E: *ulm* + *-iște*;

viezuriște s.f. (reg.) „vizuină (de viezure)”; E: *viezure* + *-iște*;

zăriște/ zăriște/ zeriște s.f. (pop.) „zare; orizont”; (reg.) „pădure rară”; E: *zare* + *-iște*;

b) Bază de derivare verbală:

bătiște s.f. (reg.) „bătătură”; „curte”; E: *bate* + *-iște*;

dripiște s.f. (reg.) „loc călcat în picioare și bătătorit; dripeliște”; „cărăruie în pădure făcută de animalele sălbatice”; E: *dripi* + *-iște*;

*húriște*² s.f. (reg.) „copil neastâmpărat”; E: *hurui* + *-iște*;

împărțiște s.f. (reg.) „împărțire”; „divorț”; E: *împărți* + *-iște*;

măsóriște/ măsúriște/ mesóriște (inv., reg.) „măsurare”; „măsurătoare”; E: *măsura* + *-iște*;

páliște s.f. (reg.) „arșiță a soarelui; dogoare”; „loc situat în bătaia soarelui”; „câmp ars de arșița soarelui”; E: *páli* + *-iște*;

părăsiște s.f. (reg.) „loc sau așezare omenească părăsită, neîngrijită, părăginită”; (reg.; fig.) „om sărac sau neîngrijit”; E: *părăsi* + *-iște*;

pribegiște s.f. (inv.) „adăpost; fortificație”; E: *pribegi* + *-iște*;

⁹ Propunem ca etimon lexemul *târcol*, față de *târg* din DLR și MDA.

¹⁰ În DLR și în MDA, *tufăriște* derivă din *tufă* + *-ăriște*. Optăm pentru derivarea din *tufar* + *-iște*, din considerente legate de simplitate în utilizarea sufixelor. În română, există însă și un derivat din *tufă* + *-iște* > *tufiște*.

prigóriște s.f. (înv.) „caniculă”, „arșiță, dogoare”; E: *prigori* + *-iște*;
seceriște s.f. (reg.) „miriște” < *secera* + *-iște*;
*semeniște*² s.f. (reg.) „recolta de pe un loc semănat”; „câmp cultivat; ogor”; „timpul aratului”; E: *semăna* + *-iște*;
surupîște s.f. (reg.) „surpătură”; E: *surupa* + *-iște*;
*toporâște*² s.f. (reg.) „loc în pădure unde se taie copacii numai cu toporul”; E: *toporî* + *-iște*;
treieriște s.f. (înv., reg.) „cantitate de cereale pe care și-o oprea proprietarul batozei”; (înv., reg.) „cantitate de cereale pe care și-o oprea proprietarul cailor cu care se treiera”; (reg.) „perioadă de timp în care se treieră; treieriș, treierat”; E: *treiera* + *-iște*;
tremuriște s.f. (reg.) „piftie”; E: *tremura* + *-iște*;
văcăriște s.f. (reg.) „loc amenajat pentru vaci”; E: *văcări* + *-iște*;
zăcăriște s.f. (înv.) „loc pe care zace cineva (mort)”; E: *zăcări* + *-iște* etc.

c) Bază de derivare adjectivală:

desiște s.f. (rar) „pădure deasă”; E: *des* + *-iște*;
goliște s.f. (reg.) „loc lipsit de vegetație sau de zăpadă”; E: *gol* + *-iște*;
liniște s.f. „lipsă de zgomot; tăcere; calm, acalmie”; „stare (sufletească) lipsită de zbucium, de frământări; tihnă, pace”; E: *lin* + *-iște*;
*móiște/ moliște*² s.f. (reg.) „timp mai călduros și umed, care urmează iarna după o perioadă de îngheț; vreme moale; moină”; „loc apăsător”; „pământ moale”; „bucată de pământ cultivată sau cultivabilă; ogor”; (anat.) „tâmplă”; E: *moale* + *-iște*;
nóiște s.f. (reg.) „prima zăpadă căzută”; E: *nou* + *-iște*;
răriște/ răriște s.f. „loc (dintr-o pădure) unde copacii sunt rari”; (reg.; în forma *răriște*) „răritură în pânză”; (reg.; în forma *răriște*) „strungăreață”; E: *rar* + *-iște*;
rebeliște s.f. (înv.) „rebeliune; răsccoală”; E: *rebel* + *-iște*.

După cum vedem, cele mai multe derivate cu sufixul *-iște* au bază substantivală, fiind urmate de cele cu rădăcină verbală și, apoi, de cele cu radical adjectival.

Uneori, când semantica o permite, derivarea a astfel de lexeme poate avea loc pe mai multe căi. În acest caz, vorbim despre dublă analiză. Spre exemplu, *măsoriște*, *seceriște*, *toporâște*² se pot forma fie de la *verb* + *-iște*, fie de la *substantiv* + *-iște*:

măsóriște/ măsurîște/ mesóriște (înv., reg.) „măsurare”; „măsurătoare” < *măsura* + *-iște/ măsură* + *-iște*;
seceriște s.f. (reg.) „miriște” < *secera* + *-iște/ seceră* + *-iște*;
*toporâște*² s.f. (reg.) „loc în pădure unde se taie copacii numai cu toporul” < *toporî* + *-iște/ topor* + *-iște*.

5. VALORI SEMANTICE ALE SUFIXULUI *-IȘTE*

Sufixul *-iște*, fiind un afix lexical, este purtător de anumite valori semantice¹¹. În linii generale, sensurile locative și colective reprezintă valorile consacrate ale acestuia (Sădeanu 1962: 59).

Printre categoriile semantice ale sufixului, amintim:

1. Spațiul:

- locul pe care se află o cultură, o plantație (ex.: *aluniște*, *ariniște*, *barabuliște*, *brădiște*, *cânepiște*, *cireșiște*, *curechiște*, *făgiște*, *goruniște*, *iniște*, *luțerniște*, *mălăiște*, *nuciște*, *orziiște*, *ovăziște*, *pepeniște*, *piniște*, *pruniște*, *salcâmiște*, *salciște*, *răchiște*, *ulmiște*, *zmeuriște* etc.);
- locul cu rămășițe dintr-o cultură (ex.: *ciocăniște*, *coceniște*, *porumbiște*, *secăriște*, *seceriște*, *tuleiște* etc.);
- locul unde se exercită o meserie, o acțiune (ex.: *cărbunăriște*, *făuriște*, *mulgăriște*, *prăvăriște* „teatru” etc.);
- loc (amenajat) pentru animale, viețuitoare (ex.: *bouriște*, *căprăriște*, *lupiște*, *moliște*¹, *porumbăriște*, *stăuliște*, *stăvăriște*, *târliște*, *văcăriște*, *viezuriște* etc.);
- locul caracterizat printr-o trăsătură exprimată de rădăcina cuvântului (ex.: *dârâște*, *dosiiște*, *drăpiște*, *gârliște*, *glodiște*, *goliște*, *grăpiște*, *jăriște*, *măliște*, *nisipiște*, *părăsiște*, *răriște*, *roviniiște*, *surupiiște*, *udeliște* etc.).

2. Colectivă:

- plante sau părți ale plantelor aflate la un loc (ex.: *curpeniște*, *păiște*, *pomiște*, *rămuriște*, *treieriște* etc.);
- teren cultivat cu plante de același fel (ex.: *barabuliște*, *cânepiște*, *cireșiște*, *iniște*, *mălăiște*, *nuciște*, *orziiște*, *ovăziște*, *pepeniște*, *pruniște*, *zmeuriște* etc.).

După cum observăm, derivatele din urmă se pot încadra atât în prima categorie („locativă”), cât și în a doua („colectivă”), exprimând ambele sensuri. Spre exemplu: *grâiște* 1. „loc cultivat cu grâu”; 2. „plantație de grâu”; *napiiște* 1. „loc cultivat cu nap”; 2. „plantație de nap”. Valoarea colectivă a derivatelor analizate aici este exprimată de lexemul *plantație*, care are și semnificația „totalitatea plantelor”.

Adesea, aceste două valori se întrepătrund. Vezi „loc cultivat cu...” versus „plantație de...”, care are și sensul „teren” (= „loc”). Prin urmare, în astfel de derivate, „este greu de trasat limita dintre sensul local și cel colectiv” (Sădeanu 1962: 59).

3. Denominație:

- denumiri de plante (ex.: *coroniște* [*Coronilla varia*], *mălăiște* [*Equisetum arvense*], *roiște* [*Melissa officinalis*], *trifoiște* [*Menyanthes trifoliata*]);
- denumiri de alimente (ex.: *hrăniște*, *tenchiiște* „nutreț pentru vite compus din tulpini de porumb, cu frunze, fără știuleți”, *tremuriște* „piftie”);

¹¹ O taxonomie detaliată din punct de vedere semantic a sufixului a se vedea la C. Florescu (v. DTLR¹: 98–101). De asemenea, autoarea realizează sub acest aspect și o clasificare a împrumuturilor din categoria examinată (ib. 93–94).

- denumiri de instrumente (v.: *oloîște/ uloîște* „teasc de ulei”).

4. Nume de acțiune (ex.: *alergăriște, împărțăliște, împărțiște, măsurîște, pieîște, roîște*).

5. Nume comune de persoane, cu o anumită caracteristică (ex.: *cuțuriște* „femeie care înșală”; „femeie care chiulește”; *hûriște*¹ „prostituată”; *hûriște*² „copil neastâmpărat”; *păpiște* „om lacom”).

6. Fenomen din natură (ex.: *jăriște, lîniște, móiște, nóiște, nóriște, páliște, poledîște, prigóriște, sorîște* etc.).

7. Parte a corpului (ex.: *móiște* „tâmplă”, *răriște* „strungăreață”).

8. Hipocoristic (v. *pădurîște*)

După cum vedem, marea majoritate a derivatelor cu sufixul *-iște* au valoare locativă. Din această subclasă, cele mai numeroase sunt derivatele formate de la nume de plante.

6. SUFIXE COMPUSE

Elementul sufixal *-iște* participă activ la formarea unor afixe compuse. Astfel, acesta este uzual în următoarele sufixe compuse:

-eliște/ -iliște:

batéliște/ bătéliște (reg.) „loc (sau pământ) bătătorit (mai ales de vite)” < *bate* + *-eliște*; *dripéliște* (reg.) „loc călcat în picioare și bătătorit” < *dripi* + *-eliște*; *hârbéliște/ herbéliște* (reg.) „obiect stricat” < *hârb* + *-eliște*; *opréliște* „interdicție” < *opri* + *-eliște*; *popréliște/ propéliște* (înv., reg.) „interdicție” < *popri* + *-eliște*; *roiéliște* (reg.) „mulțime de pui de albină” < *roi* + *-eliște*; *scumpéliște* (reg.) „scumpire” < *scumpi* + *-eliște*; *stârvéliște* (înv.) „loc cu (multe) stârvuri” < *stârv* + *-eliște*; *târséliște* (reg.) „târsă” < *târsi* + *-eliște*; *târvéliște/ târveáliște* (reg.) „loc cu iarbă călcată în picioare” < (s)trivi + *-eliște*;

gúrliște (reg.) „loc amenajat în apropierea gurii cuptorului pentru uscarea hainelor” < *gură* + *-(i)liște* (înv.) „undiță” < *undi* + *-iliște*;

-ăriște/ -ăriște/ -(i)eriște/ -iriște

umbrăriște (reg.) „parte a dealului sau a muntelui care se află în umbră” < *umbră* + *-ăriște*;

codăriște (pop.) „coadă de bici” < *coadă* + *-ăriște*; *găinăriște* (înv., reg.) „găinărie” < *găină* + *-ăriște*; *înăriște* „teren cultivat cu în” < *în* + *-ăriște*; *păltinăriște* (reg.) „păltiniș” < *paltin* + *-ăriște*; *piciocăriște* (reg.) „piciocărie” < *picioc* + *-ăriște*; *plopăriște* (reg.) „plopărie” < *plop* + *-ăriște*; *pomăriște* (reg.) „livadă” < *pom* + *-ăriște*; *voiogăriște* (reg.) „loc unde se confecționau cărămizile din lut” < *vaio* + *-ăriște*;

în(i)eriște (reg.) „teren cultivat cu în” < *în* + *-(i)eriște*; *coderiște* (pop.) „coadă de bici” < *coadă* + *-eriște*;

codiriște (pop.) „coadă de bici” < *coadă* + *-iriște*;

-oviște

lăcoviște/ locoviște/ lăcoviște (reg.) „loc apăsător” < *lac* + *-oviște*; *sacóviște* (reg.) „unealtă de pescuit făcută dintr-o plasă întinsă pe două nuiiele încrucișate și agățată de o prăjină” < *sac* + *-oviște*; *secóviște* < *sec* + *-oviște*.

Analizând compusele cu sufixul *-iște*, constatăm că acestea creează, exclusiv, elemente regionale și populare. Cât privește accentul din astfel de derivate, acesta pare a avea caracter mai regulat, căzând, în cazul lexemelor formate cu afixul *-eliște*, pe primul element sufixal din compus (*-él + -iște*), iar, în cazul derivatelor cu sufixele *ăriște/ -eriște/ -iriște*, de obicei, pe cel de al doilea element din compus (*-ăr/ -er/ -ir + -iște*).

7. ASPECTE ORTOEPICE

Spre deosebire de împrumuturile discutate în acest studiu (care au, cu precădere, accentul pe secvența inițială a cuvântului, păstrând pronunția din limba de împrumut), derivatele cu sufixul *-iște* au accentul atât pe radical, cât și pe afix. Deși, în lucrarea *Sufixe românești*, G. Pascu menționează că sufixul *-iște* „se întrebuințează (de) cele mai adeseori sub forma neaccentuată” (Pascu 1916: 250), faptele de limbă înregistrate din sursele lexicografice dovedesc contrariul. Astfel, cele mai multe derivate cu sufixul *-iște* au accentul pe sufix. Ca excepție, se prezintă majoritatea derivatelor formate în limba română veche (secolele al XVI-lea – al XVIII-lea), care au, într-adevăr, accentul pe rădăcina cuvântului. Acestea însă sunt indiscutabil mai puține, în comparație cu derivatele create în secolele al XIX-lea – al XX-lea, unde prevalează accentuarea pe sufix.

Din materialul faptic prezentat, se observă că nu există o regulă ortoepică nici măcar în funcție de valoarea semantică a sufixului. Cu toate acestea, de la o ediție la alta a unor lucrări, s-au făcut modificări în încercarea de a uniformiza pronunția acestor lexeme. Spre exemplu, derivatul *trifoiște*, în DOOM (1982) și în DEX (1998), avea accentul pe radical (*trifoiște*), iar, în edițiile ulterioare, aceste surse (DEX 2009, DOOM 2005, DOOM 2021) recomandă accentuarea pe sufix (*trifoiște*).

Această modificare din DOOM trasează o tendință de accentuare pe sufix a derivatelor care exprimă „locul pe care se află o cultură, o plantație”. (V. DOOM 2005, DOOM 2021: *cânepiște, goruniște, păduriște, păpuriște, păpușoiște, pepeniște, porumbiște, pruniște, stejăriște*.) În pofida acestui fapt, se întâlnesc și derivate din categoria în discuție care au, în continuare, accentul pe rădăcina cuvântului (V. DOOM 2005, DOOM 2021: *barabuliște, iniște, jiriște, mește, pomiște*; v. MDA: *fâniște, grâniște, grumbiște, năpiște, piciociște, piniște* etc.). În cazurile din urmă, probabil, uzul a determinat fixarea accentului pe radical, prin analogie cu pronunția din împrumuturile de tipul: *miriște, păjiște, seliște*.

Adesea, în situații similare, se întâlnesc cazuri de neconcordanță în accentuare, fie în aceeași sursă, fie la autori diferiți. De exemplu: *iniște* (DOOM 2021) vs *cânepiște* (DOOM 2021); *grâniște* (MDA) vs *grâiște* (DRAM).

Pe de altă parte, accentul recomandat pe sufix, în cazul derivatelor care exprimă „locul pe care se află o cultură, o plantație”, pare, uneori, mai puțin firesc (v.: *brădiște, buruieniște, fasoliște, ogoriște, orziște, ovăziște, păpușoiște, plopîște, salcâmiște, tutuniște, ulmiște* etc.). Simțind această disonanță, unii autori înregistrează asemenea lexeme cu accentul pe radical: *ariniște, cirêșiște* (DTLR^d), *baraboiște*

(MDA), *porúmbiște* (Scriban), *prúniște* (DLRLC, III) etc. Prin urmare, în multe cazuri, pronunția cu accentul pe radical pare a fi mult mai indicată.

Această abordare este valabilă și pentru alte clase semantice de derivate cu sufixul *-iște*. Astfel, numele de acțiune *alergăriște*, *pieiște* sau numele de instrumente *oloiște*, credem, pot avea accentul pe radical: *alergăriște*, *pieiște*, *oloiște*.

Reieșind din problemele ortoepice semnalate, ar fi binevenită o tratare exhaustivă a acestei categorii de derivate în lucrările normative (chiar dacă majoritatea acestor lexeme reprezintă regionalisme, care, de regulă, nu sunt incluse în îndreptare ortoepice), încercându-se fie să se recomande un tipar de pronunție (în funcție de sensul sufixului), fie să se trateze fiecare lexem în parte.

8. CONCLUZII

În această lucrare, ne-am propus să facem o inventariere cât mai riguroasă a derivatelor cu sufixul *-iște* din limba română, înregistrând, astfel, peste 160 de lexeme.

Sufixul *-iște* din limba română are origine slavă. Derivatele cu acest sufix s-au creat după model slav, urmând structura împrumuturilor din slava veche, din bulgara veche sau din limbile slave moderne.

Afixul *-iște* este un sufix substantival, participând exclusiv la crearea substantivelor feminine.

Primele derivate cu sufixul *-iște* pe teren românesc datează din secolul al XVI-lea, sufixul fiind neproductiv în această etapă și relativ activ în limba din secolele al XVII-lea – al XVIII-lea. Perioada cea mai productivă a sufixului *-iște* o constituie secolele al XIX-lea – al XX-lea. În limba română actuală, afixul este totalmente neproductiv. Cu atât mai mult, acesta a devenit inactiv în lexemele existente deja în limbă, valoarea lui fiind înlocuită de sufixe sinonime ca: *-iș*, *-ărie*, *-et* etc. De exemplu:

-iș pentru *-iște*: *mestecăniș* pentru *mestecăniște*, *rămuriș* pentru *rămuriște*, *rogoziș* pentru *rogoziște*, *salcâmiș* pentru *salcâmiște*, *stejăriș* pentru *stejăriște*, *zmeuriș* pentru *zmeuriște*;

-ărie pentru *-iște*: *cireșărie* pentru *cireșiște*, *curpănărie* pentru *curpeniște*, *fasolărie* pentru *fasoliște*, *orzărie* pentru *orziște*, *plopărie* pentru *plopiște*, *porumbărie* pentru *porumbăriște*, *tutunărie* pentru *tutuniște*;

-et pentru *-iște*: *brădet* pentru *brădiște*, *făget* pentru *făgiște*, *frăsinet* pentru *frăsiniște*, *nucet* pentru *nuciște*, *pomet* pentru *pomiște*, *prunet* pentru *pruniște*, *ulmet* pentru *ulmiște* etc.

În limba română standard, în afară de lexemele cu sensul „loc, plantație”, se folosesc destul de puține derivate din această clasă (v. *liniște*, *priveștiște*). Majoritatea derivatelor cu sufixul *-iște* sunt astăzi învechite sau regionale.

Din punct de vedere ortoepic, derivatele cu sufixul *-iște* au caracter eterogen. Astfel, marea parte a derivatelor formate în limba română veche (secolele al XVI-lea – al XVIII-lea) au accentul pe rădăcina cuvântului, aidoma împrumuturilor. În schimb, derivatele create în secolele al XIX-lea – al XX-lea au, cu precădere, accentul pe sufix.

ABREVIERI

anat. = anatomie
 antrop. = antroponim
 bg. = bulgară
 bot. = botanică
 entom. = entomologie
 geogr. = geografie
 hip. = hipocoristic
 iht. = ihtiologie
 înv. = învechit
 n. com. = nume comun
 pl. = plural
 reg. = regionalism
 s.f. = substantiv feminin
 sg. = singular
 slv. = slavonă
 srb. = sârbă
 top. = toponim
 ucr. = ucraineană
 var. = variantă
 v. sl. = vechea slavă

DICȚIONARE

- CADE = I.-Aurel Candrea, Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat*. Partea I–II, București, Editura „Cartea Românească” S. A., 1931. *I: Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi (Literale A–O)* de I.[on]-Aurel Candrea; *II: Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi (Literale P–Z)* de I.[on]-Aurel; *Dicționarul istoric și geografic universal* de Gh. Adamescu.
- Ciorănescu = Alejandro Cioranescu [Alexandru Ciorănescu], *Diccionario etimológico rumano*, Universidad de La Laguna, Secretariado de Publicaciones, 1966.
- DA = *Dicționarul limbii române* (sub conducerea lui Sextil Pușcariu). Tomul I. Partea I. A–B, București, Librăriile Socec & Comp. și C. Sfetea, 1913; Tomul I. Partea II. C, București, Tipografia Ziarului „Universul”, 1940; Tomul I. Partea III. Fascicula I. D–De, București, „Universul”, Întreprindere Industrială a Statului, 1949; [Fascicula II. De–Deșina; 1948]; Tomul II. Partea I. F–I, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, 1934; Tomul II. Partea II. Fascicula I. J–Lacustru, București, Tipografia Ziarului „Universul” S.A., 1937; Tomul II. Partea II. Fascicula II. Ladă–Lepăda, București, Tipografia Ziarului „Universul” S.A., 1940; Tomul II. Partea II. Fascicula III. Lepăda–Lojniță, București, Tipografia Ziarului „Universul” S.A., 1948.

- DCR³ = Florica Dimitrescu, Alexandru Ciolan, Coman Lupu, *Dicționar de cuvinte recente*, ediția a III-a, București, [Editura] Logos, [2013].
- DELR = *Dicționarul etimologic al limbii române*, vol. I-II. I: A-B. Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”. [Red. resp.: Acad. Marius Sala, Andrei Avram, membru corespondent al Academiei], București, Editura Academiei Române, 2011; II: *Litera C. Partea 1. Ca-Cizmă*. Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”. [Coord.: Acad. Marius Sala, Andrei Avram, membru corespondent al Academiei], București, Editura Academiei Române, 2015; Partea a 2-a *Clac-Cyborg*. Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”. [Coord.: Ion Giurgea și Cristian Moroianu], București, Editura Academiei Române, 2018.
- DEX (1998) = *Dicționarul explicativ al limbii române*, [Coord. Ion Coteanu, Lucreția Mares], ediția a II-a, Academia Română, Institutul de Lingvistică, București, Editura Univers Enciclopedic, 1998.
- DEX (2009) = *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, tiraj nou, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009.
- DEXI = *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, [Coord. Eugenia Dima], Chișinău, Arc & Gunivas, 2007.
- DI = *Dicționar invers*, București, Editura Academiei Române, 1957.
- DLR = *Dicționarul limbii române*, vol. I-XIX, ediție anastatică, București, Editura Academiei Române, 2010.
- DLRLC = *Dicționarul limbii române literare contemporane*, vol. I-IV, Academia Republicii Populare Române, [București], Editura Academiei Republicii Populare Române, I: (A-C) 1955; II: (D-L) 1956; III: (M-R) 1957; IV: (S-Z) 1958.
- DOOM (1982) = *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, (red. resp. Mioara Avram), București, Editura Academiei, 1982.
- DOOM (2005)/ DOOM (2021) = *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, Academia Română, Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, ediția a II-a/ a III-a, revăzută și adăugită. [Coord. Ioana Vintilă-Rădulescu], București, [Editura] Univers Enciclopedic, 2005/ 2021.
- DRAM = Dorin Ștef, *Dicționar de regionalisme și arhaisme din județul Maramureș*, ediția a III-a (revăzută și adăugită), Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2015.
- ICSO = Ana-Maria Barbu, Blanca Croitor, Anabella-Gloria Niculescu-Gorpin, Carmen-Ioana Radu, Monica Vasileanu, *Inventar de cuvinte și sensuri noi atestate în mediul on-line*, vol. I, Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București, Editura Academiei Române, 2020.
- MDA = *Micul dicționar academic*, vol. I-IV, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001, 2002, 2003, 2003.
- MDCRA = Blanca Croitor, *Dinamica vocabularului limbii române. Mic dicționar de cuvinte recent atestate*, București, Editura Universității din București, 2022.
- NDU = Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *Noul dicționar universal al limbii române*, București – Chișinău, [Editura] Litera Internațional, 2006.
- Scriban = August Scriban, *Dicționarul limbii românești*. (Etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologizme, provincializme), edițiunea întâia, Iași, Institutu de Arte Grafice „Presa Bună”, 1939.
- Семенов = A. B., Семенов, *Этимологический словарь русского языка. Русский язык от А до Я*, Издательство „ЮНБЕС”, Москва, 2003.
- Старобългарски речник*, том. I: A-H; том. II: O-U. Редакционна колегия: А. Давидов, Д. Иванова-Мирчева, Ж. Икономова, Българска Академия на науките, Институт за Български Език, Издателство „Валентин Траянов”, София; I: 1999; II: 2009.
- Старославянский словарь (по рукописям X-XI веков)*. Под ред. Р. М. Цейтлин, Р. Вечерки, Э. Благовой, Издательство “Русский язык”, Москва, 1994.
- TDRG = Dr. H. [= Heimann (Hariton)] Tiktin, *Dicționar român-german de ...*, vol. I-III, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch von ...*, band I-III. Operă tipărită cu cheltuiala statului. Auf Staatskosten gedruckt. București, Imprimeria Statului, Bukarest, Staatsdruckerei; I: 1903; II: 1911; III: 1924.

BIBLIOGRAFIE

- Croitor (2020) = Blanca Croitor, *Sufixe în limba română actuală. Formații recente*, Editura Universității din București, 2020.
- Densusianu (1929) = Ovide Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, București, Institutul de Filologie și Folklor.
- DTLR^d (2008) = Cristina Florescu (coord.), Elena Dănilă, Laura Manca, Marius-Radu Clim, *DTLR^d. Bază lexicală informatizată. Derivate în -ime și -iște* (Academia Română, Filiala Iași, Institutul de Filologie Română „A. Philippide”), Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, p. 85–112; 113–127; 173–354.
- Form. Cuv. (XVI–XVIII)* (2007) = *Formarea cuvintelor în limba română din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*, coord.: Magdalena Popescu-Marin; red.: Eugenia Contraș, Cristina Gherman, Finuța Hasan, Rodica Ocheșeanu, Magdalena Popescu-Marin, București, Editura Academiei Române.
- Mihăilă (2002) = G. Mihăilă, *Contribuții la etimologia limbii române*, Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București, Editura Univers Enciclopedic. [Publicate în reviste între 1972 și 2000] (Etymologica 15).
- Nestorescu (2006) = Virgil Nestorescu, „Aspecte ale formării cuvintelor în limba română veche (sec. XIV–XVI)”, în Virgil Nestorescu, *Din viața cuvintelor românești*, București, Editura Academiei Române, p. 17–64.
- Pascu (1916) = G. Pascu, *Sufixe românești*, București, Librăriile Socec & Co.
- Pașca (1948) = Ștefan Pașca, „Contribuții toponomastice”, în *Dacoromania*, XI, p. 60–102.
- Petrovici (1970) = Emil Petrovici, *Studii de dialectologie și toponimie*, București, Editura Academiei.
- Philippide (1894) = Alexandru Philippide, *Istoria limbii române*, vol. I: *Principii de istoria limbii*, Iași, Tipografia Națională.
- Rosetti (1943) = Al. Rosetti, *Gramatica limbii române*, București, Editura „Universul”.
- Sădeanu (1962) = Florența Sădeanu, „Sufixe colective din limba română. Cu specială privire asupra repartiției lor”, în *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. III, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, p. 41–81.

ASPECTS OF THE DERIVATION WITH THE SUFFIX –IȘTE

Abstract

In this paper, I aimed to make a very rigorous inventory of derivatives with the suffix *-iște* from the Romanian language, thus recording over 160 lexemes.

The suffix *-iște* in Romanian has Slavic origins. Derivatives with this suffix were created according to the Slavic model, following the structure of borrowings from Old Slavic, Old Bulgarian, or modern Slavic languages. The affix *-iște* is a substantive suffix, participating exclusively in the creation of feminine nouns.

The first derivatives with the suffix *-iște* in Romanian date back to the 16th century, the suffix being unproductive at this stage and relatively active in the language in the 17th – 18th centuries. The most productive period of the suffix *-iște* is the 19th – 20th centuries. In the current Romanian language, the affix is totally unproductive. Moreover, it has become inactive in the lexemes already existing in the language, its value being replaced by synonymous suffixes such as: *-iș*, *-ărie*, *-et*, etc.

Most derivatives with the suffix *-iște* are today old or regional.